

A GAZDASÁG TÉRSZERKEZETÉNEK VÁLTOZÁSAI ÉSZAK-MAGYARORSZÁGON AZ EZREDFORDULÓ UTÁN

Koncz Gábor – Szűcs Antónia – Nagyné Demeter Dóra

Absztrakt: A tanulmány középpontjában a gazdaság fejlődésének térbeli dimenziói állnak, amelyek bemutatására a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a Nemzetgazdasági Minisztérium és a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisainak feldolgozása alapján került sor. Az Észak-magyarországi régió gazdaságának térbeli folyamatait a személyi jövedelemadó, valamint a társasági adóbevallás kiemelt adatai mellett a gazdasági aktivitásra és a demográfiai folyamatokra (különös tekintettel a vándorlásra) vonatkozó információkkal elemeztük. Megvizsgáltuk, hogy a régió térszerkezetét hagyományosan meghatározó centrumok és tengelyek jelentősége hogyan változott az ezredfordulót követően. Kiemelt figyelmet fordítottunk az „Északkelet-magyarországi innovációs tengely” mentén, valamint a régió külső- és belső periféria területein lezajlott folyamatokra. Azt követően, hogy az elmaradott régiót 2005 és 2010 között további leszakadás jellemezte az országos átlaghoz képest, a 2010-es években már egyértelműen a felzárkózás jelei mutatkoztak. A belföldi jövedelem bővülése egyes periférikus térségekben kifejezetten látványos volt, azonban a vállalkozások bruttó hozzáadott értéke továbbra is a városokra és néhány vidéki kulcstelepülésre koncentrálódik. Hosszabb távon a kedvezőtlen népesedési folyamatok szabhatnak gátat a további fejlődésnek.

Abstract: The study focuses on the spatial dimensions of the economic development. These dimensions were described based on processing the databases of National Tax and Customs Administration, Ministry for National Economy and Hungarian Central Statistical Office. Spatial processes of the economy in the North Hungarian region were analysed by information related to personal income tax, the highlights of corporate tax returns, economic activity and demographic processes (with special regard to migration). We have examined, how changed the importance of traditionally determining centres and axes of the region's spatial structure after the Millennium. We paid particular attention to processes along the "North-East Hungary Innovation Axis" as well as in the outer and inner periphery areas of the region. The lagging region was characterized by a further breakdown between 2005 and 2010 compared to the national average. However, there were clear signs of catching up in the 2010s. The growth of domestic income in some peripheral areas was particularly spectacular, but the gross added value of enterprises still concentrated on cities and some key rural settlements. In a longer period, the unfavourable demographic processes can hinder the further development.

Kulcsszavak: területi különbségek, gazdasági centrumok, térszerkezeti vonalak, periféria területek, jövedelmi viszonyok, felzárkózás

Keywords: regional differences, economic centres, spatial structures, peripheral areas, income conditions, catching up

1. Bevezetés

A területi különbségek megjelenése a fejlődési folyamatok természetes velejárójának tekinthető, mivel az egyenlőtlen struktúrákban a lehetőségek kiaknázása különböző mértékben valósulhat meg. Ezáltal a teljes kiegyenlítődség soha nem valósul meg. A regionális elemzések középpontjában álló egyenlőtlenségek viszonylagosak, az egyes terület egységek a legtöbb esetben egymáshoz képest határozódnak meg. A társadalompolitikai szempontból nem kívánatosnak minősülő különbségek növekedését általában negatívan, míg a csökkenésüket pozitívan értékeljük. A társadalmi-gazdasági előnyök és hátrányok

felhalmozódásával különböző szintű centrumok és perifériák rögzülnek a térben. Mivel a társadalmi-területi egyenlőtlenségek a társadalmi cselekvések útján termelődnek újjá, társadalmi beavatkozásokkal akár csökkenthetők is, illetve alacsonyabb szinten tarthatók (Kiss–Németh, 2006; Faragó, 2016).

A gazdasági és társadalmi különbségek regionális megközelítésben a települési szinten elérhető adatok köre által részben korlátozva, de így is számos szempont alapján vizsgálhatók. A fejlettség különböző dimenziókban mérhető, éppen ezért egy-egy indikátorral nehezen megragadható. Egyes szerzők a rendelkezésre álló adatokból különböző szempontok alapján komplex mutatókat állítanak össze (különböző változók bevonása a vizsgálatba, dimenziók kialakítása, összevonás módszertana, súlyozás kérdésköre), annak érdekében, hogy minél teljesebb és pontosabb képet alkothassanak a térbeni társadalmi-gazdasági tagoltságról. Ezzel szemben más szerzők egy-egy kiemelt mutató (pl. gazdasági aktivitás, termelékenység, jólét) alapján vizsgálják az egyenlőtlenségek változását, előre meghatározott kutatási célkitűzéseiknek alárendelten (Dunnell, 2009; Winkler, 2012).

Az ország területi különbségeinek mérése egy alaposan megkutatott témakörnek tekinthető, általánosabb gazdasági-társadalmi szempontok és az egyes szűkebb szakterületek (pl. ipar, munkanélküliség, népesség egészségi állapota) aspektusai alapján egyaránt (Enyedi, 1993; Kertesi–Ábrahám, 1996; Andorka et al., 1997; Nemes-Nagy, 1998; Szabó, 1998; Kovács, 2002; Kiss–Németh, 2006; Obádovics–Bruder, 2011; Péntzes, 2015). A régiók és települések közötti egyenlőtlenségek megnyilvánulásának három fő típusát különíthetjük el. Az első a Budapest-vidék kettősség, ami a fővárostól való távolság révén megnyilvánul az Észak-magyarországi régióban is. A második az ún. Nyugat–Kelet lejtő, ami azonban csak fenntartásokkal igaz, hiszen az ország északi részén a fővárosi agglomeráció töri azt meg pozitív értelemben, a déli felében pedig a Dél-Alföld napjainkban már jobban teljesít, mint a Dél-Dunántúl területe. Az Észak-magyarországi régióban, annak Nyugat-Kelet irányó hosszanti elhelyezkedése miatt ez a dimenzió együttesen jelenik meg a fővárostól való távolsággal. A regionális hierarchia alsóbb szintjein már a város-vidék relációk és a településhierarchiában elfoglalt hely válik meghatározóvá, amire a régióban a megyeszékhelyek és néhány kis-középváros szerepköre mutat rá (Nemes-Nagy, 2004).

Az Észak-magyarországi régióban a korábbi vizsgálatok három karakteresen megjelenő, országos jelentőségű térszerkezeti egységet neveztek meg. A Közép-Magyarországot körülölelő, a fővárostól mintegy órányi távra fekvő települések speciális körgyűrűt alkotnak, ahol a zóna dinamikusan fejlődő települései önmaguk is térségi növekedési motorokká váltak. Ez a jelenség a régióban Heves megye nyugati, valamint Nógrád megye nyugati és déli részét érinti. Az M3-as autópálya és a kapcsolódó gyorsforgalmi úthálózat lehet az Északkelet-magyarországi innovációs tengely további fejlődésének alapja, ami Hatvan-Miskolc vonalon a régióban egyértelműen kirajzolódik. Az ettől délre és északra fekvő térségek egyaránt rosszabb helyzetben vannak, az előbbieket egy kiterjedtebb belső, míg az utóbbiak egy

igen markáns külső periféria részeként, utóbbit „Északkelet magyarországi falként” nevezték meg korábbi források (Matolcsy et al., 2007).

A fejlettségbeli különbségek vizsgálatakor nem hagyatkozhatunk egy-egy időpont elemzésére, a fejlettség csak dinamikus fogalmi párjával, a fejlődéssel együtt értelmezhető. A folyamatok értékelése révén megtudhatjuk, hogy az egyes települések és térségek honnan jönnek, és merre tartanak. A számszerűen kimutatható gazdasági teljesítménybeli különbségek között jelentős strukturtális eltérések és változások húzódnak meg. A komoly ipari hagyományokkal rendelkező régió fejlődését alapvetően befolyásolta az utóbbi években végbemenő újraiparosodás, elsősorban a betelepülő nemzetközi nagyvállalatok beruházásain keresztül. Az újraiparosodási folyamat azoknak a térségeknek kedvezett, amelyek földrajzi fekvése kedvező és megfelelő volumenben rendelkeznek mozgósítható erőforrásokkal (Thakur, 2011; Harcsa, 2015; Pál–Györi, 2016).

A demográfiai változások alapjaiban befolyásolják a gazdasági tér transzformációját a vizsgált régióban is. A korábbiakkal ellentétben, az utóbbi években a tömeges munkanélküliség helyett már sokkal inkább a munkaerőhiány okoz problémákat a munkaerőpiacon. Számos beruházás hiúsult meg amiatt, hogy a megfelelő számú (és természetesen minőségű) munkaerő nem volt biztosítható. A beruházók azt követően érkeztek, hogy a kvalifikált, fiatal munkaerő nagy számban hagyta el a régiót. A megfelelő számú munkaerő elérhetősége még inkább a nagyobb városokat és agglomerációikat jelöli ki a jövőbeni beruházások célpontjaként. Emellett a külföldi (elsősorban ukrán) munkaerő foglalkoztatása is egyre nagyobb jelentőségű a térség gyáraiban (Simai, 2014).

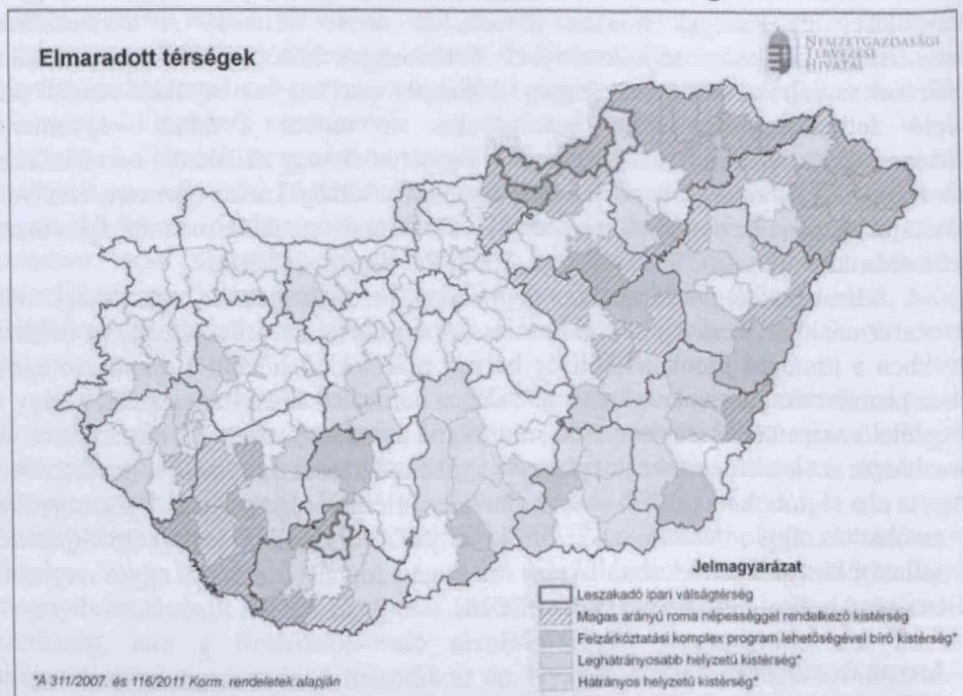
2. Anyag és módszer

Kutatásunk középpontjában az Észak-magyarországi régió és annak térszerkezeti egységei állnak. A régió évekig az utolsó helyet foglalta el az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számolt értéke alapján a hét magyarországi NUTS 2 tervezési-statisztikai régió rangsorában. A vizsgálatok egyik kiindulási alapjának is tekinthető, hogy az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (2014) a régió 29 járásából mindössze hetet nem tekintett valamilyen szempontból hátrányos helyzetűnek. A dokumentum az ország öt leszakadó ipari válságtérsége közül négyet az Észak-magyarországi régióban jelölt meg. A jobb helyzetben lévő járások az M3-as autópálya mentén fekvő urbánusabb térségekben és Nógrád megye Budapesthez közel fekvő nyugati részén helyezkednek el (1. ábra).

A területi egyenlőtlenségek és a fejlődési pályákban mutatkozó eltérések bemutatására a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a Nemzetgazdasági Minisztérium és a Központi Statisztikai Hivatal szekunder adatbázisainak feldolgozása alapján került sor. Nem törekedtünk a fejlettség komplex értelmezésére, az egyes mutatókat külön-külön vizsgáltuk meg, azonban figyelemmel voltunk arra, hogy ezek a változók milyen hatással lehetnek egymásra. A térszerkezeti változásokra igyekeztünk megyei, járási és települési szinten elvégzett kutatásokkal is rámutatni. A vizsgálat célja azonban elsődlegesen az volt, hogy a gazdaság teljesítményében mutatkozó különbségeket települési szinten is meg tudjuk vizsgálni, amelyek alapján, tematikus

térképeken kijelölhetők a régió jobban és rosszabbul teljesítő térségei. Természetesen odafigyeltünk arra is, hogy a kisebb népességszámú kis- és aprófalvak adatai egyes esetekben rendkívül mozaikossá tehetik a kirajzolódó képet.

1. ábra: Magyarország elmaradott térségei

Forrás: OTFK, 2014.

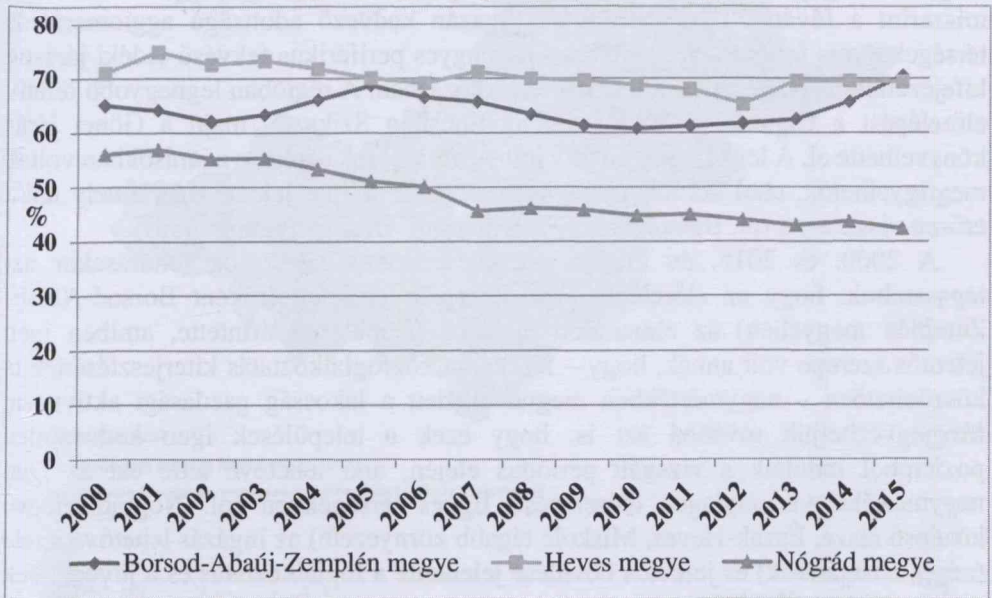
Az Észak-magyarországi régió gazdaságának térbeli folyamatait elsődlegesen a települési szinten is elérhető egy főre jutó belföldi jövedelem alapján vizsgáltuk. A gazdasági centrumok pontosabb lehatárolása érdekében a vállalkozások bruttó hozzáadott értékét is elemeztük. Ezt követően a gazdasági aktivitásra és a demográfiai folyamatokra (különös tekintettel a vándorlásra) vonatkozó információkról készítettünk kimutatást a 2000 és 2015 közötti időszakban, mivel a humán erőforrások szükössége alapvetően korlátozhatja a jövőbeni fejlesztések megvalósítását. Megjegyzendő, hogy egyes adatok (pl. ingázás, iskolázottság) elemzésére csak a 2011. évi Népszámlálás adatai biztosítottak lehetőséget.

3. Eredmények és értékelésük

Az utóbbi években pozitív változások voltak megfigyelhetők az Észak-magyarországi régióknak a közvetlen versenytársaival folytatott versenyében, hiszen 2015-ben a vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP adatok tekintetében megelőzte az Észak-alföldi régiót és felzárkózott a Dél-Dunántúl mellé. Az EU-28-ak átlagának azonban így is csak a 45%-át érte el a régió gazdasági teljesítménye és mindössze kilenc EU-s régiót utasított maga mögé. A pozitív változások tehát tetten

érhető a régióban, azonban a lemaradás továbbra is jelentős és a fejlődés területileg meglehetősen differenciált. A régió nyugati pereme számára kedvező körülmény, hogy egy sokkal jobban teljesítő régióval határos, Közép-Magyarország 2015-ben az EU-s átlag 105%-át érte el. A régiók gazdasági fejlettségének mérése szempontjából leginkább meghatározó bruttó hazai össztermék értékét csak megyei szinten hasonlíthatjuk össze (2. ábra). Ennek az adatsornak inkább abból a szempontból volt jelentősége, hogy a régió megyéi hogyan teljesítenek az ország egészéhez képest. Hiszen az egész térségre jellemző fejlődési folyamatok alapvetően meghatározzák a belső területi különbségeket is.

2. ábra: Egy főre jutó GDP (PPP) az Észak-magyarországi régió megyéiben az országos átlag arányában (2000-2015), %

Forrás: www.ksh.hu adatai alapján saját szerkesztés.

A régió egésze szempontjából kedvező jelenség, hogy 2012 óta az országos átlagtól való lemaradása csökkent, ez azonban meghatározóan Borsod-Abaúj-Zemplén megye 2010 óta zajló és gyorsuló ütemű felzárkózásának köszönhető, ami mellett Heves megyét inkább stagnálás, Nógrád megyét pedig az országos fejlődési ütemtől való fokozódó elmaradás jellemezte.

A KSH munkaerő-felmérései alapján a 2000 és 2015 közötti időszakban az Észak-magyarországi régióban 7,7 százalékponttal (48,6% → 56,3%) növekedett a gazdaságilag aktívak aránya. A régión belül azonban jelentős eltérések mutatkoztak. Borsod-Abaúj-Zemplén megyét a gazdaságilag aktívak abszolút számát tekintve is a magyarországi átlaghoz közeli növekedés (+10%) jellemezte, miközben Nógrád megyét az általánosan jellemző pozitív trendek ellenére összességében továbbra is kisebb mértékű csökkenés. A munkalehetőségek hiánya és az alacsonyabb jövedelem a demográfiai folyamatokra is erősen rányomja a bélyegét, a régiót éves

szinten több mint félszázalékos népességszám csökkenés jellemzi a vizsgált időszakban, ami a rosszabb helyzetű térségekben egy százalék feletti fogyást jelent. Ez az utóbbi években (még nem teljes körűen) beindult örömteli fejlődési folyamat fenntarthatóságával kapcsolatban vet fel kérdéseket. Az összességében legkedvezőbb fekvésének köszönhetően a legkisebb mértékű népességfogyási adatok Heves megyében mérhetők.

Járási és települési szinten a területi különbségek és azok változásának feltárására az egy főre jutó belföldi jövedelmek nagyságát vizsgáltuk meg a 2000 és 2015 közötti időszakban. Az Észak-magyarországi régió járásai országos összevetésben nem szerepelnek a szűkebb élmezőnyben, ahol megtalálható a Budapesti agglomeráció területére eső járások mellett több elmaradott kelet-magyarországi járás is. Ez alapján tehát egy igen erős kettősséget figyelhetünk meg, miszerint a főváros közelében fekvő, igazán kedvező adottságú agglomerációs térségek gyors fejlődésével párhuzamosan egyes periférikus fekvésű vidéki járások kifejezetten nagy előrelépést tettek a felzárkózásban. A régióban legnagyobb relatív előrelépést a Cigándi, a Mezőcsáti, az Encsi, a Szikszói, majd a Gönci járás könyvelhette el. A legkevésbé pozitív irányú változások azokban a járásokban voltak megfigyelhetők, ahol korábban meghatározó volt az ipar jelentősége, amely mára erősen visszaesett (pl. Belpátfalvai, Salgótarjáni, Ózdi és Putnoki járás).

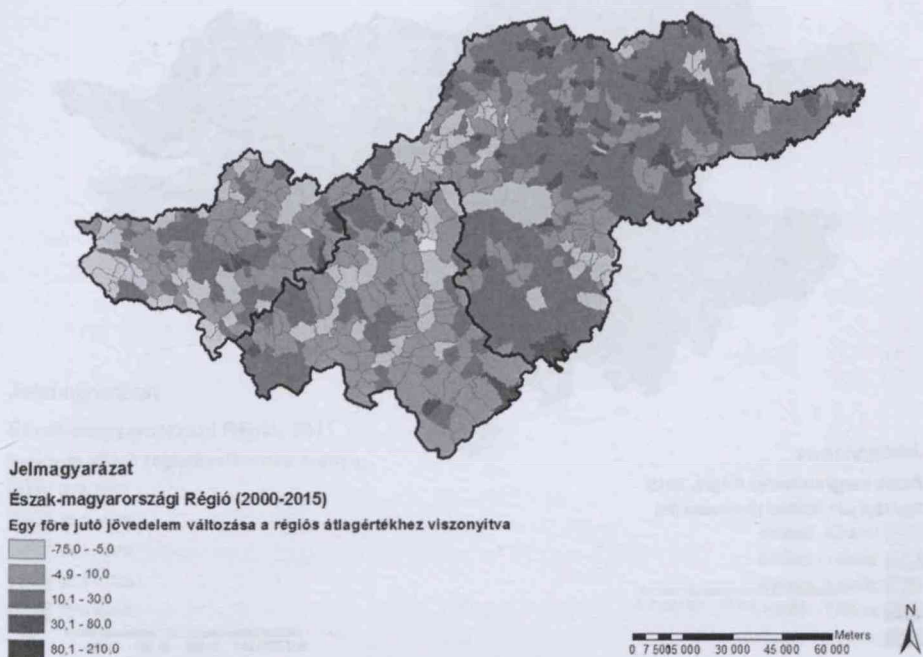
A 2000. és 2015. év közötti települési szintű változások feltárásakor azt tapasztaltuk, hogy az előrelépés igen kiterjedt területen (főként Borsod-Abaúj-Zemplén megyében) az elmaradott térségek településeit érintette, amiben igen jelentős szerepe volt annak, hogy – részben a közfoglalkoztatás kiterjesztésének is köszönhetően – nagymértékben megnövekedett a lakosság gazdasági aktivitása. Megjegyezhetjük továbbá azt is, hogy ezek a települések igen kedvezőtlen pozícióból indultak a vizsgált periódus elején, ami lehetővé tette ezt az igen nagymértékű viszonylagos előrelépést. Egyes térségekben (pl. Nógrád megye középső része, Észak-Heves, Miskolc tágabb környezete) az ingázás lehetővé tétele (céges buszjáratok) és jelentős bővülése jelentette a foglalkoztatás és a jövedelmek növekedésének alapját.

A településhálózat elemeit összevetve az igazán nagyarányú előrelépés a kis- és aprófalvakat érintette. A régió nagyobb népességszámú és egyben fejlettebb településein számos esetben viszonylagos visszaesést tapasztalhattunk, ami részben annak is köszönhető, hogy a gazdasági szerkezetváltás ezekben a munkaerő-piaci központokban jobban érezte hatását, másrésztől a szuburbanizáció jelensége is érintette azokat, dekoncentrációt idézve elő a jövedelmekben is. Elmondható ugyanakkor, hogy több prosperáló város ebben a tekintetben is előrelépést tudott felmutatni (pl. Hatvan, Mezőkövesd, vagy Sárospatak) (3. ábra).

Az egy főre jutó belföldi jövedelmek terén a vizsgált másfél évtizedes időszakban egyértelműen a területi különbségek csökkenése volt kimutatható. A relatív szórás értéke települési szinten 38%-ról 30%-ra csökkent. A települések 2015. évi pozíciója az elmúlt másfél évtizedben bekövetkezett kiegyenlítődési folyamat ellenére rámutat arra, hogy a még mindig a régió nyugati részének települései és elsősorban a fő térszerkezeti tengely (M3 autópálya) mentén található települések

vannak a legjobb helyzetben. Ez azonban még a tengely mentén sem jelent települési szinten vizsgálva teljesen összefüggő térséget, ezeket az előnyöket közel sem minden településen tudták kiaknázni. A régió fejlett térségei között leginkább egységesnek Heves megye nyugati része tekinthető. Ebben szerepet játszanak a Hatvanban, Gyöngyösön és Visontán, valamint az utóbbi években már a szomszédos községekben is megvalósult ipari beruházások. Amihez még hozzáadódik az ingázás lehetősége a fővárosba és a szomszédos Jászágó ipari üzemébe.

3. ábra: Egy főre jutó jövedelem változása a régiós átlagértékhez viszonyítva (2000-2015), százalékpontban

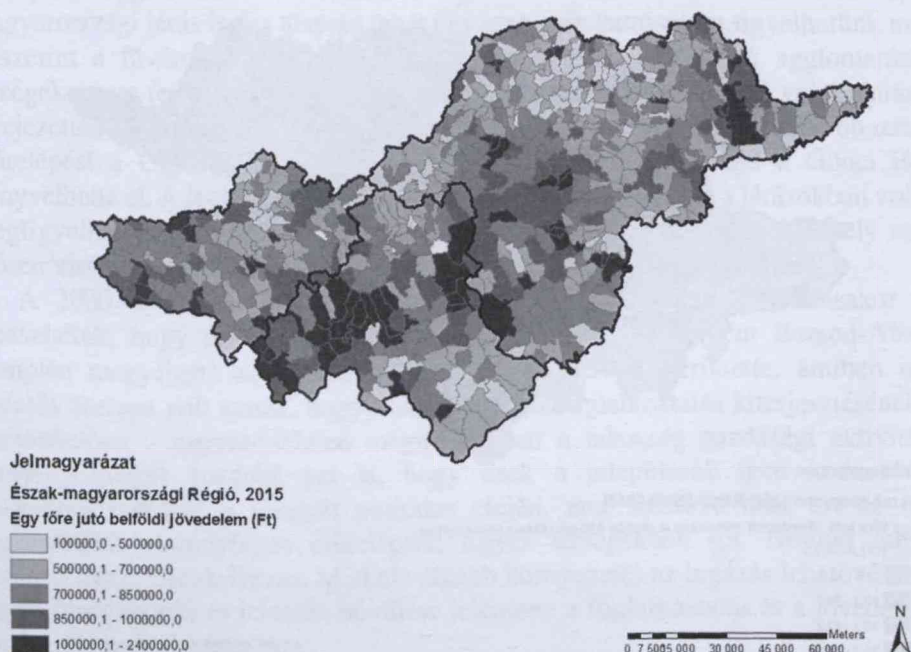

Forrás: www.teir.hu adatai alapján saját szerkesztés.

A földrajzi távolság és a települések helyi adottságainak jelentőségére egyaránt rámutat, hogy Eger és Gyöngyös térsége között a Tarna folyó völgye képes „megszakítani” Heves megye meghatározó fejlesztési tengelyét. Ez a tengely folytatódik Mezőkövesd és Miskolc irányába. A régióközpont esetében is megemlítendő ugyanakkor, hogy az agglomerációján túllépve, a megye távolabbi területein már 25-30 km távolságban is kevésbé érződik hatása. Tiszaújváros, valamint Sárospatak és Sátorajáújhely városok környéke jó mutatókkal rendelkezik, azonban különösen az utóbbiak periférikus elhelyezkedése miatt kisebb megszakításokkal tekinthető a fő fejlődési tengely folytatásának. Nógrád megye területe ettől a fejlődési tengelytől markánsan elkülönül. Ami meg is mutatkozik abban, hogy a főváros relatív közelsége ellenére milyen kedvezőtlen társadalmi-

gazdasági mutatókkal rendelkezik a megye egésze. Térszerkezeti vonalai kisebb jelentőségűek. Nyugati része a 2-es főút mentén kedvezőbb helyzetben van, mint a Zagyva-völgy települései, azonban az utóbbi években kevésbé volt látványos a fejlődése, mint a vizsgált időszak elején. A Budapesti agglomeráció területe ebben az irányban is gyors ütemben bővült, azonban Északkelet felé igen éles határvonallal ér véget. A legrosszabb pozíciót ebben a megyében is a hegyvidék (Cserhát) elzártabb települései foglalják el a megye középső részén (4. ábra).

4. ábra: Egy főre jutó belföldi jövedelem Észak-Magyarország településein (Ft), 2015

Forrás: www.teir.hu adatai alapján saját szerkesztés.

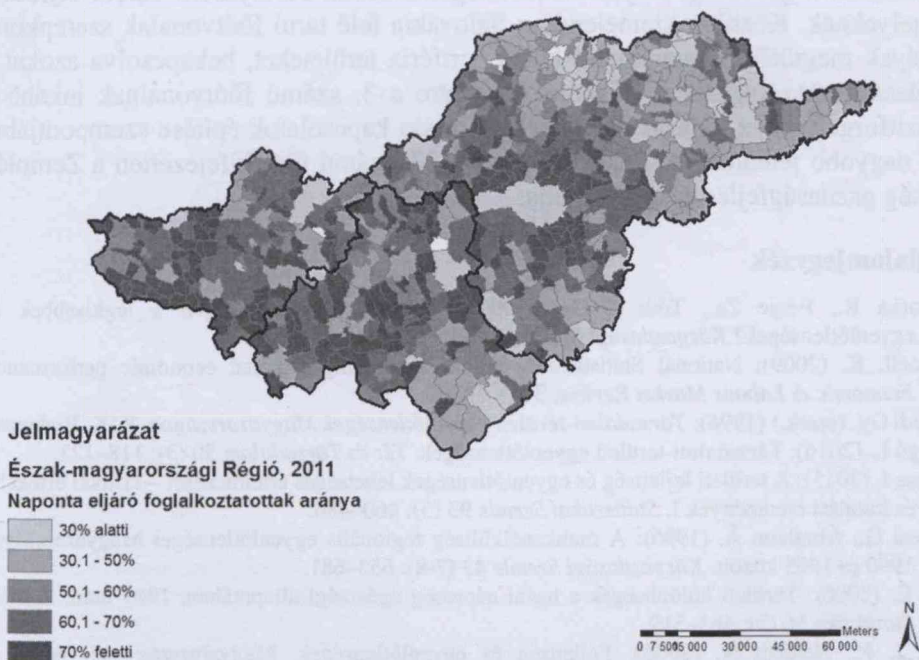
A régióban a társas vállalkozások befektetett eszközei a népesebb városokra és az ipari központokra koncentrálódnak, így még a hasonló népességszámú települések között is igen markáns különbségek mutatkoznak. A külföldi hányad az iparfejlesztések elmúlt évtizedekben népszerűvé vált településein 30-70% közötti. Igaz, ez helyenként az ágazat korábbi gyengeségeire, vagy nagyarányú leépülésére is rámutathat. A vállalkozások bruttó hozzáadott értékének 72%-a a régió tíz településére koncentrálódik a 2011-2015. évi átlagok alapján, és mindössze 12 település részaránya haladja meg az 1%-os értéket. Kiemelkedő Miskolc (22%), majd Tiszaújváros és Kazincbarcika (10-10%) jelentősége.

A régió kisebb településeinek egy része az ingázás révén, majd idővel az érintettek saját vállalkozásainak beindításával tud egyre jobb gazdasági-társadalmi

mutatókat felmutatni, különösen igaz ez Nógrád megye Budapesthez gravitáló nyugati és déli részére, valamint Miskolc agglomerációjára. A gazdasági centrumok hálózatát gyakran ezek a települések egészítik ki fejlődési tengelyekké (5. ábra). Ezek a települések általában a népességszám alakulásában is kedvezőbb jelenségeket mutatnak (a szuburbanizáció célterületei), ami azt jelenti, hogy kevéssel növekszik, vagy stagnál. A foglalkoztatási centrumoktól távolabb fekvő vidéki településeken azonban az éves népességcsökkenés üteme 1%-nál nagyobb mértékű lehet.

5. ábra: Naponta eljáró foglalkoztatottak aránya (%), 2011

Forrás: www.teir.hu adatai alapján saját szerkesztés.

4. Következtetések

A régió fejlődésével és annak térszerkezeti leképeződésével kapcsolatban több pozitív jelenség is megfigyelhető, azonban ezek a kedvező trendek korántsem nevezhetők általánosnak. A gazdasági teljesítmény bővülése és a hátrányos helyzetű települések felzárkózása egyaránt Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt a legszembetűnőbb, leszámítva a legmélyebb depresszióba süllyedt, egykori ipari településeket. Nógrád megye keleti része továbbra is depressziós területnek nevezhető, mint ahogy Heves megye északi és déli peremén is. Ezzel összefüggésben elmondható, hogy a régió nyugati részén Budapest közelsége igen komoly lehetőségeket kínál, azonban emellett elszívó ereje is markánsan megnyilvánul.

A Budapesti agglomeráció határa a fő közlekedési tengelyek mentén nyomul előre a leginkább. Északi irányban, Rétság és Balassagyarmat felé eléri a magyar-

szlovák országhatárt, az M3-as autópálya és a 80-as vasútvonal mentén pedig Gyöngyös térségét. A legjobb helyzetben az az Északkelet-magyarországi innovációs tengely mentén fekvő nagyobb városok vannak, különösen annak a fővároshoz közel eső nyugati szakaszán, ahol még az agglomerációs hatások is érvényesülnek. Azonban ez a tengely Kelet felé még korántsem jelent teljesen összefüggő sávot, a régiótól Keletre fekvő nagyvárosok (Debrecen, Nyíregyháza) felé tartó szakaszon helyenként „beszűkül”.

A régió közlekedési hálózatok alapján meghatározott regionális térszerkezeti tengelyei a települések társadalmi-gazdasági mutatói alapján nem minden esetben tekinthetők a gazdasági folyamatokat meghatározóan befolyásoló valódi fejlődési tengelyeknek. Közülük kiemelendő a Szlovákia felé tartó főútvonalak szerepköre, amelyek megtörik a határ menti külső periféria területeket, bekapcsolva azokat a gazdaság vérkeringésébe. Miskolctól Keletre a 3. számú főútvonalnak inkább a tranzitforgalom, az ingázás és a Miskolc-Kassa kapcsolatok építése szempontjából van nagyobb jelentősége. Ezzel szemben a 37. számú főút kifejezetten a Zemplén Térség gazdaságfejlesztését szolgálja.

Irodalomjegyzék

- Andorka R., Ferge Zs., Tóth I. Gy. (1997): Valóban Magyarországon a legkisebbek az egyenlőtlenségek? *Közgazdasági Szemle*, 44 (2): 89–112.
- Dunnell, K. (2009): National Statistician's article: measuring regional economic performance. *Economic & Labour Market Review*, 3 (1): 18–30.
- Enyedi Gy. (szerk.) (1996): *Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon*. KJK, Budapest.
- Faragó L. (2016): Társadalmi-területi egyenlőtlenségek. *Tér és Társadalom* 30 (3): 118–123.
- Harcza I. (2015): A területi fejlettség és egyenlőtlenségek lehetséges értelmezései – kritikai értékelés és kutatási eredmények I. *Statisztikai Szemle* 93 (5): 460–486.
- Kertesi G., Ábrahám Á. (1996): A munkanélküliség regionális egyenlőtlenségei Magyarországon 1990 és 1995 között. *Közgazdasági Szemle* 43 (7-8): 653–681.
- Kiss É. (2006): Területi különbségek a hazai népesség egészségi állapotában, 1989 után. *Területi Statisztika* 56 (5): 483–519.
- Kiss J. P., Németh N. (2006): Fejlettség és egyenlőtlenségek. Magyarország megyéinek és kistérségeinek esete. *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek*, 2006/8.
- Kovács T. (2002): A területi fejlettségi különbségek alakulása Magyarországon. *Területi Statisztika* 42 (6): 506–517.
- Matolcsy Gy., Cszizmadia N., Csordás L. (2007): *A magyar gazdaság térszerkezeti változásai. Térbeli dimenziók, fejlődési tengelyek, övezetek*. Magyar Gazdaságfejlesztési Intézet.
- Nemes-Nagy J. (1998): Vesztesek, nyertesek, stagnálók. *Társadalmi Szemle* 53 (8-9): 5–18.
- Nemes-Nagy J. (2004): Elements of regional disparities in the new regional pattern. (In: Enyedi Gy.-Tóza I. ed.) *The Region. Regional development, policy, administration and e-government*. Akadémiai Publ., Budapest, 62–79.
- Obádovics Cs., Bruder E. (2011): A vidéki Magyarország területi egyenlőtlenségei különböző nézőpontokból. *Gazdaság & Társadalom* 3 (2): 74–92.
- Pál Á., Győri F. (2016): Magyarország ipari térszerkezetének jelenkori változása. *Acta Climatologica et Chorologica*, Universitatis Szegediensis, Tomus 50/B: 95–104.
- Pénzes J. (2015): A kedvezményezett térségek lehatárolásának aktuális kérdései. *Területi Statisztika* 55 (3): 206–232.
- Simai M. (2014): A térszerkezet és a geoökonómia. *Tér és Társadalom* 28 (1): 25–39.
- Szabó L. (1998): A társadalmi-gazdasági fejlettségi különbségek területi dimenziói Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. *Vezetéstudomány* 29 (10): 37–36.

Thakur, S. K. (2011): Fundamental economic structure and structural change in regional economies: a methodological approach. *Région et Développement* n° 33: 9–38.

Winkler A. (2012): Measuring regional inequality: an index of socio-economic pressure for Serbia. *Collection of Papers – Faculty of Geography at University of Belgrade* 60: 81–102.